

Luboš Švec

Oponentský posudek magisterské disertační práce Daniela Putíka „Na hřbitov divadlo nepatří“. Veřejná kritika a odboj ve vilenském ghettu, 1941-1943, Praha, FSV UK 2007, 107 s.

Autor zvolil téma protinacistické židovské resistance ve vilenském (vilniuském) ghettu, jehož zpracování není bezpochyby snadné. K vytvoření celkového obrazu je třeba porovnat existující výpovědi, dokumenty v archivech, pramenné edice a početnou literaturu, na základě kritické pečlivé práce s prameny a literaturou analyzovat způsob fungování ghetta, jeho řízení, genocidní strategii nacistů a podmínky existence lidí v ghettu a možnosti resistance.

Daniel Putík rozdělil disertaci do pěti kapitol. Úvodem zhodnotil prameny a literaturu. K holocaustu v Litvě dnes existuje poměrně rozsáhlá literatura. V literatuře, již autor zmiňuje, je slabě zastoupena nejen litevská, ale i početná polská literatura k nacistické okupaci a holocaustu v Litvě a životu ve válečném Vilniusu. Chápu jazykové překážky s litevsky psanou literaturou, ale chybí zde relevantní práce v angličtině, polštině a ruštině. Zmíněny mohly být i sovětské práce k protiněmeckému odboji a partyzánskému hnutí. Autor zmiňuje práci amerického historika lotyšského původu A. Ezergailise k holocaustu v sousedním Lotyšsku, jenž se dotýkal litevských Židů (vraždění uprchlíků z Litvy na začátku německo-sovětské války, deportace z ghett v pozdějším období), ale zcela vynechal nové práce včetně klíčové pětisetstránkové publikace A. Eidintase *Jews, Lithuanians and the Holocaust*, Vilnius 2002 (připomínám, že publikace je v Knihovně TGM v Jinonicích), rovněž tak *The Vanished World of Lithuanian Jews* (ed. Alvydas Nižentaitis, Stefan Schreiner, Darius Staliūnas), Amsterdam – New York 2004 a další. Autor v práci nevyužil ani další dostupnou literaturu k problematice židovské minority, druhé světové války a holocaustu na litevském území. Přitom mnohé publikace (A. Bubnys, Ch. Dieckmann, L. Truska, S. Kaubrys, S. Lewandowska, Š. Liekis, J. Morkus, E. Oshry, V. Sirutavičius), jsou přímo v Knihovně T.G. Masaryka v Jinonicích. Litevskojazyčné práce obsahují alespoň pro stručnou informaci anglické resumé. Rovněž magisterská diplomová práce M. Mrázkové, *Deutsch-litauische Beziehungen im Zweiten Weltkrieg (1941-1944). Haltung der litauischen Bevölkerung zur Mobilisierung* Mrázkové k problematice litevské kolaborace, úspěšně obhájená před na IMS před dvěma roky, zůstala bez povšimnutí.

Druhá kapitola popisuje stručně historii Židů ve Vilniusu, „litevském Jeruzalému“. Ve třetí kapitole autor sleduje německou okupaci Litvy, vypuknutí pogromů a začátek systematické genocidy židovského obyvatelstva. Těžiště práce spočívá ve čtvrté, zhruba

padesátistránkové kapitole, věnované vilenskému ghettu, organizaci života a smrti v něm a formování resistance (FPO), vztahu k Juderatu a povstání při likvidaci ghetta.

Práce je psána čtivým způsobem; plynulé vyprávění formou spíše literatury faktu ponechává stranou kritický přístup a komparaci svědectví a rozdílných přístupů autorů. Obávám se, že autor se nechal strhnout narativní stránkou na úkor analytické práce s prameny a literaturou. V úvodním rozboru pramenů a literatury zmiňovaná memoárová literatura, edice a odborná literatura je v dalším textu využívána minimálně. Autor se soustředil na knihu Y. Arada *Ghetto in Flames* a velká část práce je vlastně převyprávěním Aradova textu bez kritické konfrontace s prameny a další literaturou (nejméně kolem 150 odkazů). Aradova práce je zásadní prací k vilenskému ghettu, vyšla však již před čtvrt stoletím.

V devadesátých letech se otevřely mnohé archivy, které byly za sovětského režimu nedostupné. Z nich těžila řada nových prací, proto Aradova práce měla být konfrontována s dalšími prameny a literaturou, přinejmenším prací pracovnice Státního židovského muzea ve Vilniusu Rachel Kostanian-Danzig, *Spiritual Resistance in the Vilna Ghetto*, Vilnius 2002, jež je zmiňována v úvodním rozhlédnutí po literatuře a pramenech. Chybí mi zde i zásadní kritičtější zamyšlení na způsobem fungování samosprávy, podmínkami života v ghettu, kolaborací a možnostmi odporu; velice důležité proč? - kauzalita popisovaných historických procesů. Závěrem bylo možné porovnat situaci s jinými ghety; do jaké míry byla diktatura Jakova Gense ve vilenském ghettu unikátní a v čem odpovídala celkovým poměrům. Autor zmiňuje např. existenci „luxusních“ restaurací v ghettu, v čem spočívaly ony velice relativně - v podmínkách ghetta pod nacistickou nadvládou - „lepší“ podmínky života elity, která spravovala ghetto. Neosvětluje však podrobněji fungování hierarchických vztahů, kontrastu mezi podmínkami života oligarchické skupiny v ghettu a tristním osudem většiny obyvatel ghetta. Přitom sociální politika samosprávy v ghettu neměla být ústředním bodem kritiky oproti situaci ve varšavském ghettu. (s. 67). Bezesporu hlubší objasnění by si zasloužily vztahy mezi Gensem, policií a německými bezpečnostními složkami, rovněž tak průběh ozbrojeného povstání 1.9.1943 – boje na ul. Strašuno gatve, jak mohl např. Gens zabránit německé Bezpečnostní policii v prohledávání budovy, v níž se skrývali povstalci (s. 88). Nenašel jsem, kolik osob bylo zapojeno do odboje i povstání, způsob organizace a vyzbrojení.

Po zdařilé bakalářské práci D. Putíka jsem očekával, že naváže magisterskou prací na předchozí slibný začátek. Současný stav disertace svědčí o chvatu, časovém stresu při dokončování práce, který šel na úkor kvality. Autor má předpoklady pro napsání hodnotné práce, množství vysvětlujících poznámek svědčí o rozsáhlých znalostech židovských dějin, holocaustu i současnosti. Komise by měla při obhajobě zvážit, jaký zvolit postup a

doporučení, aby bylo dosaženo vyvážené kvalitní disertace, k níž, jak jsem přesvědčen, Daniel Putík má předpoklady. Tak závažné téma si rozhodně zaslouží publikaci. To by znamenalo reflektovat novou literaturu a kriticky pracovat s literaturou a prameny, zamyslet se nad metodikou práce a strukturou otázek. Současná práce nemůže být hodnocena lépe než stupněm dobře.

19.6.2007

Doc. PhDr. Luboš Švec, CSc.

Daniel Putík rozdělil disertaci do dvou částí: první část je věnována prameny a literaturu. K holocaustu v Litvě dnes existuje poměrně rozsáhlá literatura. V literatuře, již autor zmiňuje, je slabě zastoupena nejen litevská, ale i početná polská literatura k nacistické okupaci a holocaustu v Litvě a životu ve válečném Vilniusu. Chápu jazykové překážky a litevsky psanou literaturou, ale chybí zde relevantní práce v angličtině, polštině a ruštině. Zmíněny mohly být i sovětské práce k protiněmeckému odboji a partyzánskému hnutí. Autor zmiňuje práci amerického historika lotyšského původu A. Evergailise k holocaustu v sousedním Lotyšsku, jenž se dotýkal litevských Židů (vraždění uprchlíků z Litvy na začátku německo-sovětské války, deportace z ghett v pozdějším období), ale zcela vynechal nové práce včetně klíčové pětisetstránkové publikace A. Eidintase *Jews, Lithuanians and the Holocaust, Vilnius 2002* (připomínám, že publikace je v Knihovně TGM v Jinošicích), rovněž tak *The Vanished World of Lithuanian Jews* (ed. Alvydas Nizanteitis, Stefan Schreiner, Darius Staliūnas), Amsterdam – New York 2004 a další. Autor v práci nevyužil ani další dostupnou literaturu k problematice židovské minority, druhé světové války a holocaustu na litevském území. Přitom mnohé publikace (A. Buboyis, Ch. Diekmann, L. Truska, S. Kaubrysa, S. Lewandowska, Š. Liekis, J. Morkus, E. Čšry, V. Sirašavičius) jsou přímo v Knihovně T.G. Masaryka v Jinošicích. Litevskojazyčné práce obsahují alespoň pro stručnou informaci anglické resumé. Rovněž magisterská diplomová práce M. Mrázkové, *Deutsch-Lituanische Beziehungen im Zweiten Weltkrieg (1941-1944). Haltung der lituanischen Bevölkerung zur Mobilisierung* Mrázkové k problematice litevské kolabonace, úspěšně obhájená před na IAMS před dvěma roky, zůstala bez povšimnutí.

Druhá kapitola popisuje stručně historii Židů ve Vilniusu, „litevském Jeruzalému“. Ve třetí kapitole autor sleduje německou okupaci Litvy, vypuknutí pogromů a začátek systematické genocidy židovského obyvatelstva. Třetí práce spočívá ve čtvrté, zhruba